

БАНКІВСЬКЕ СПОЖИВЧЕ КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ

Л. В. ЛЕВЧЕНКО, кандидат економічних наук, доцент
(Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»)

Анотація. *Мета статті полягає у дослідженні стану банківського споживчого кредитування в Україні та визначенні проблем, що стримують його розвиток.*

Проаналізовано динаміку кредитів, наданих домашнім господарствам і динаміку споживчих кредитів (у розрізі валют і за строками погашення), що надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України); проаналізовано динаміку процентних ставок (середньозважені ставки в річному обчисленні) за новими споживчими кредитами, що надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України) в розрізі валют за 2008–2014 рр. визначено проблеми розвитку банківського споживчого кредитування в Україні.

Виявлено основні проблеми, що перешкоджають розвитку банківського споживчого кредитування в Україні та запропоновано напрями активізації цього процесу. Основні наукові положення статті можна використовувати у діяльності банків.

Ключові слова: *банківський споживчий кредит, кредит, відсоткова ставка, кредитний ризик.*

Через постійну зміну умов на ринку банківських послуг і відкритість зовнішньому середовищу банки змушені постійно шукати ринки та механізми кредитування, в тому числі споживчого. Саме від розвитку споживчого кредитування залежить формування та підвищення платоспроможного попиту населення, а відтак, і розвиток економіки загалом.

Необхідність кредитування населення на споживчі потреби зумовлюється перш за все миттєвим задоволенням споживчих потреб широкого кола споживачів, що, у свою чергу, сприяє згладжуванню соціальної нерівності суспільства. Розвиток споживчого кредитування є надзвичайно актуальним, особливо в умовах фінансової кризи для молодого покоління, які створюють домашні господарства та відповідно потребують житла та значної кількості предметів особистого споживання за відсутності наявних фінансових ресурсів.

Питанням економічної природи та окремим аспектам кредитних відносин банків із

позичальниками присвячено праці таких вітчизняних і зарубіжних дослідників: О. І. Лаврушина, В. Д. Лагутіна, В. І. Міщенко, А. М. Мороза, Г. С. Панової, П. С. Роулза, М. І. Савлука та ін. Однак низка важливих питань теоретичного та практичного спрямування розвитку банківського споживчого кредитування залишаються не вирішеними.

Метою статті є дослідження стану банківського споживчого кредитування в Україні та визначення проблем його розвитку.

На сьогодні найвищий рівень обсягів споживчого кредитування зафіксовано у країнах Азії, на другому місці – країни Європи, на третьому – Латинської Америки. Зазначимо, що у розвинених країнах споживче кредитування приносить банкам левову частку доходів, адже майже всі великі покупки відбуваються в кредит [1], тому дослідження питання розвитку банківського споживчого кредитування в Україні є особливо важливим не лише для кредиторів, а й для фізичних осіб – позичальників.

Організація кредитних відносин кредитора та фізичних осіб залежить від низки факторів, зокрема, таких як: економічний і політичний стан в країні, кредитна політика кредитора, кредитоспроможність позичальника, рівень кваліфікації співробітників, розмір ресурсної бази кредитора, внутрішні та зовнішні ризики тощо.

З метою дослідження стану банківського споживчого кредитування в Україні проаналізуємо офіційні дані Національного банку України стосовно обсягів споживчих кредитів, що надані домашнім господарствам депозитними корпораціями (крім Національного банку України) протягом останніх років (табл. 1).

Таблиця 1

Показники, що характеризують стан банківського споживчого кредитування в Україні, за період 2008–2014 рр.

Показник	Рік						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Обсяг споживчого кредитування, млн грн	186088	137113	122942	126192	125011	137346	135094
Приріст обсягу споживчого кредитування, %	–	–26,32	–10,33	2,64	–0,94	9,89	–1,64
Загальна сума кредитів, наданих домашнім господарствам, млн грн	280490	241249	209538	201224	187629	193529	211215
Приріст загальної суми кредитів, наданих домашнім господарствам, %	–	–13,99	–13,14	–3,97	–6,76	3,14	9,14
Частка споживчих кредитів у загальній сумі кредитів, наданих домашнім господарствам	66,34	56,84	58,67	62,71	66,62	70,97	63,96

Примітка: розраховано за даними НБУ [2].

Дані табл. 1 свідчать, що протягом 2009–2010 рр. зменшилися обсяги споживчого кредитування, що надані домашнім господарствам в Україні депозитними корпораціями (крім Національного банку України). Так, 2009 р. обсяги цього виду кредитування зменшилися на 26,32 %, а 2010 р. – на 10,33 %. Проте 2011 р. тенденція зменшення змінилася на протилежну, і обсяги банківського споживчого кредитування зросли на 2,64 %, але позивна тенденція зростання змінилася 2012 р. – знову зменшення обсягів на 0,94 %. 2013 р. характеризувався найбільшим зростанням обсягів банківського споживчого кредитування за період 2008–2014 рр. – на 9,89 %, після цього відбулося знову скорочення обсягів на 1,64 %.

Слід зазначити, що з 2009 до 2013 р. обсяги кредитування домашніх господарств в Україні депозитними корпораціями (крім На-

ціонального банку України) постійно зменшувались, і лише 2013–2014 рр. вони почали зростати на 3,14 і 9,14 % відповідно.

Зменшення частки споживчих кредитів у загальній сумі кредитів, наданих домашнім господарствам в Україні депозитними корпораціями (крім Національного банку України) відбулося 2009 і 2014 рр. у порівнянні з 2008 та 2013 рр. відповідно. У період із 2010 до 2013 р. цей показник постійно збільшувався. Максимальне значення частки банківських споживчих кредитів у загальній сумі кредитів, наданих домашнім господарствам, було 2013 р. – 70,97 %, а мінімальне 2009 р. – 56,84 %.

Проаналізувавши стан розвитку банківського споживчого кредитування за 2008–2014 рр., зауважимо, що зміна його обсягів відбувається постійно та має стрибкоподібний характер. Але як загальна сума кредитів наданих домашнім господарствам депозит-

ними корпораціями (крім Національного банку України), так і обсяг банківського споживчого кредитування за період 2009–2014 рр. не досяг рівня 2008 р. При цьому домашні господарства перевагу надають саме банківському споживчому кредиту в порівнянні з іншими видами банківських кредитів, про що свідчить показник питомої ваги споживчих кредитів у загальній сумі кре-

дитів, наданих домашнім господарствам.

Позитивними змінами у структурних характеристиках банківського споживчого кредитування домашніх господарств протягом 2008–2014 рр. є перш за все зростання обсягів споживчого кредитування в національній грошовій одиниці – гривні та одночасно зменшення обсягів споживчого кредитування в іноземних валютах (рис. 1, табл. 2).

Рис. 1. Динаміка споживчих кредитів, що надані домашнім господарствам в Україні депозитними корпораціями (крім Національного банку України) у різних валютах (побудовано за даними НБУ [2])

Таблиця 2

Споживчі кредити, що надані в Україні депозитними корпораціями (крім Національного банку) протягом 2008–2014 рр., у різних валютах

Рік	Споживчі кредити										
	Всього	у тому числі у розрізі валют									
		гривня		долар США		євро		рос. рубль		інші валюти	
	сума, млн грн	питома вага, %	сума, млн грн	питома вага, %	сума, млн грн	питома вага, %	сума, млн грн	питома вага, %	сума, млн грн	питома вага, %	
2008	186088	66693	35,84	113773	61,14	3708	1,99	0	0	1915	1,03
2009	137113	52190	38,06	80906	59,01	2549	1,86	0	0	1468	1,07
2010	122942	52478	42,69	67033	54,52	1873	1,52	0	0	1557	1,27
2011	126192	71091	56,34	52602	41,68	1573	1,25	2	0	924	0,73
2012	125011	85384	68,30	37751	30,20	1181	0,95	2	0	694	0,55
2013	137346	108224	78,80	27657	20,14	939	0,68	1	0	525	0,38
2014	135094	95763	70,89	37357	27,65	1168	0,86	1	0	807	0,60

Примітка: розраховано за даними НБУ [2].

Дані табл. 2 свідчать, що за період 2008–2013 рр. частка валютних споживчих кредитів, що надані домашнім господарствам в Україні депозитними корпораціями (крім Національного банку), постійно зменшувалась із 64,16 % 2008 р. до 21,20 % 2013 р. Лише 2014 р. питома вага цього виду кредитів зросла на 7,91 п. п., що спричинено перш за все девальвацією гривні. При цьому частка споживчих кредитів у гривні відповідно збільшувалась із 35,84 % 2008 р. до 78,80 % 2013 р. і зменшилася 2014 р. до 70,89 %. Слід зазначити, що за період 2008–2013 рр. обсяги банківського споживчого кредиту-

вання в іноземній валюті суттєво зменшилися, а 2014 р. трохи зросли, при цьому обсяги цього виду кредитування в гривні найменшими були 2009 р., а 2014 р. значно перевищили рівень 2008 р.

Основними тенденціями здійснення банківського споживчого кредитування є і характеристика споживчих кредитів за строками погашення. Дані, що характеризують споживчі кредити за строками погашення протягом 2008–2014 рр., надані депозитними корпораціями (крім Національного банку), представлені в табл. 3.

Таблиця 3

**Споживчі кредити, що надані в Україні депозитними корпораціями
(крім Національного банку), за строками погашення упродовж 2008–2014 рр.**

Рік	Споживчі кредити						
	Усього	у тому числі за строками					
		до 1 року		від 1 року до 5 років		більше 5 років	
		сума, млн грн	питома вага, %	сума, млн грн	питома вага, %	сума, млн грн	питома вага, %
2008	186088	25128	13,50	61881	33,25	99080	53,25
2009	137113	19219	14,02	40584	29,60	77310	56,38
2010	122942	23138	18,82	32297	26,27	67507	54,91
2011	126192	32324	25,61	37338	29,59	56530	44,80
2012	125011	35874	28,70	41678	33,34	47460	37,96
2013	137346	50872	37,04	47555	34,62	38919	28,34
2014	135094	51769	38,32	40928	30,30	42398	31,38

Примітка: розраховано за даними НБУ [2].

Дані табл. 3 свідчать, що за період 2008–2014 рр. поступово скорочувалися строки банківського споживчого кредитування. 2008 р. було видано 13,50 % споживчих кредитів на строк до 1 року, тоді як 2014 р. цей показник становив 38,32 %; на строк від 1 до 5 років – 33,25 та 30,30 % відповідно, на строк понад 5 років – 53,25 і 31,38 % відповідно. Зміна обсягів споживчих кредитів, що надані депозитними корпораціями (крім Національного банку), за строками погашення може бути як свідченням того, що фізичні особи не потребують споживчих кредитів і зменшується попит на них, а може бути свідченням того, що фізичні особи не в змозі скористатися цим видом кредиту (низька платоспроможність, високі ставки по кредиту, умови отримання

кредиту незрозумілі та занадто жорсткі тощо), тому доцільно аналіз стану банківського споживчого кредитування продовжити і проаналізувати процентні ставки (середньозважені ставки в річному обчисленні) за новими споживчими кредитами в розрізі валют (табл. 4).

Дані табл. 4 свідчать, що середньозважені ставки в річному обчисленні за новими споживчими кредитами депозитних корпорацій (крім Національного банку України) за період 2008–2014 рр. значно зросли. Так найбільше зросли середньозважені ставки в річному обчисленні за новими споживчими кредитами виданими в російських рублях у 2,83 разу, що пояснюється змінами як в економічній, так і політичних сферах, що відбувалися в Україні.

Також значно зросли середньозважені ставки в річному обчисленні за новими споживчими кредитами, виданими в євро – майже вдвічі. Зростали і середньозважені ставки в річному обчисленні за новими споживчими кредитами виданими в гривні та доларі США, але не так стрімко, – у 1,26 разу

та 1,16 разу відповідно. При цьому середньозважені ставки в річному обчисленні за новими споживчими, що видані в інших валютах, зменшилися та становили 2014 р. близько 70 % середньозваженої ставки в річному обчисленні за новими споживчими кредитами 2008 р.

Таблиця 4

Процентні ставки за новими споживчими кредитами депозитних корпорацій (крім Національного банку України) в розрізі валют за 2008–2014 рр.

Рік	Процентні ставки за новими споживчими кредитами в Україні, %					
	Усього	у тому числі у розрізі валют				
		гривня	долар США	євро	рос. рубль	інші валюти
2008	19,8	23,4	15,0	14,7	17,7	10,4
2009	22,4	24,0	16,3	18,1	0,3	9,9
2010	26,5	27,4	13,5	19,0	-	7,1
2011	28,1	28,8	13,2	14,7	15,8	6,6
2012	28,7	29,0	12,6	11,0	26,4	8,0
2013	28,5	28,5	12,7	19,5	32,0	7,0
2014	29,6	29,6	17,4	29,0	50,0	7,3

Примітка: розраховано за даними НБУ [2].

Ураховуючи те, що гривня знецінилася по відношенню до іноземних валют, навіть відносно невисокі ставки по споживчих кредитах в іноземній валюті майже неможливо отримати та погасити такий вид кредиту домашнім господарствам, тому зменшується і його обсяг (див. табл. 2).

Отже, банківське споживче кредитування в Україні розвивається, але є ряд проблем, що струмують його розвиток, а саме:

- зменшення довіри до банків;
- зниження платоспроможного попиту населення;
- висока відсоткова ставка за цим видом кредиту;
- відсутність комплексної дієвої системи управління кредитними ризиками;
- наявність прихованих комісій;
- зростання інфляційних і девальваційних очікувань;
- відсутність дієвих правових механізмів захисту прав кредитора та позичальника;
- низький рівень розвитку інфраструктури кредитного ринку;
- недосконала система фінансового скорингу;

- низький рівень інформаційної обізнаності населення щодо умов кредитування;
- занадто оптимістичне оцінювання населенням власних доходів майбутніх періодів;
- невисокий рівень кваліфікації персоналу банківських установ.

На нашу думку, через вищенаведені проблеми не може динамічно розвиватися банківське споживче кредитування, що призводить до неповернення домашніми господарствами вже отриманих споживчих кредитів. Все це ослаблює банківську систему загалом.

З метою активізації споживчого кредитування доцільно:

- інформувати позичальників про реальну відсоткову ставку за кредитами;
- створити комплексну дієву систему управління кредитними ризиками, важливим елементом якої має бути ефективна діяльність бюро кредитних історій, що сприятиме об'єктивній оцінці платоспроможності позичальника та уникненню перекредитування;
- розвивати інфраструктуру банківської системи;

- удосконаливати та використовувати механізм здешевлення кредитів;
- поліпшувати якість обслуговування та консультацій клієнтів;
- удосконаливати механізм попередньої перевірки позичальника-фізичної особи;
- проводити навчальні тренінги для персоналу банківських установ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Труш І. Є. Іноземний досвід здійснення банківських операцій щодо надання споживчих кредитів / І. Є. Труш // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.13. – С. 327–333.

2. Бюлетень Національного банку України (електронне видання) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57897.

REFERENCES

1. Trush I. Ye. Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy, 2013, no. 23.13, pp. 327–333.
2. Biuletyn Natsionalnogo banku Ukrainy (elektrone vydannia) [Bulletin of the National Bank of Ukraine (the electronic edition)]. Available at: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57897.

Л. В. Левченко, кандидат економічних наук, доцент (Вищеє навчальне закладення Укоопсоюзу «Полтавський університет економіки і торгівлі»). **Банківське потребителське кредитування в Україні: сучасний стан і проблеми розвитку.**

Анотація. Мета статті заключається в дослідженні стану банківського потребителського кредитування в Україні і визначенні проблем, що перешкоджають його розвитку.

Проаналізована динаміка кредитів, надаваних домашнім господарствам і динаміка потребителських кредитів (в розрізі валют і по строках погашення), які надаються депозитними корпораціями (крім Національного банку України); проаналізована динаміка процентних ставок (середньозважені ставки в річному обчисленні) по новим потребителським кредитам, які надаються депозитними корпораціями (крім Національного банку України) в розрізі валют по 2008–2014 рр. Визначені проблеми розвитку банківського потребителського кредитування в Україні.

Виявлені основні проблеми, які перешкоджають розвитку банківського потребителського кредитування в Україні і запропоновані напрями активізації даного процесу. Основні наукові положення статті можна використовувати в діяльності банків.

Ключові слова: банківський потребителський кредит, кредит, процентна ставка, кредитний ризик.

L. Levchenko, Cand. Econ. Sci., Docent (Poltava University of Economics and Trade). **Consumer credit of banks in Ukraine: current situation and problems of development.**

Summary. The purpose of an article is to study consumer credit of banks in Ukraine and identifying problems that constrain its development.

The dynamics of loans to households and consumer credit dynamics are analyzed (by currency and maturities) which provided by deposit corporations (unless The National Bank of Ukraine). The dynamics of interest rates are analyzed (weighted interest rate in year on year time) by new consumer loans which provided by deposit corporations (unless The National Bank of Ukraine) by currency for 2008-2014. Consumer credit of banks in Ukraine are identified.

Main problems are detected. This problems are hinder the development of consumer credit of banks in Ukraine. Directions of intensification of this process are offered. The basic scientific positions of an article can be used in activities of banks.

Keywords: consumer credit of banks, credit, interest rate, credit risk.